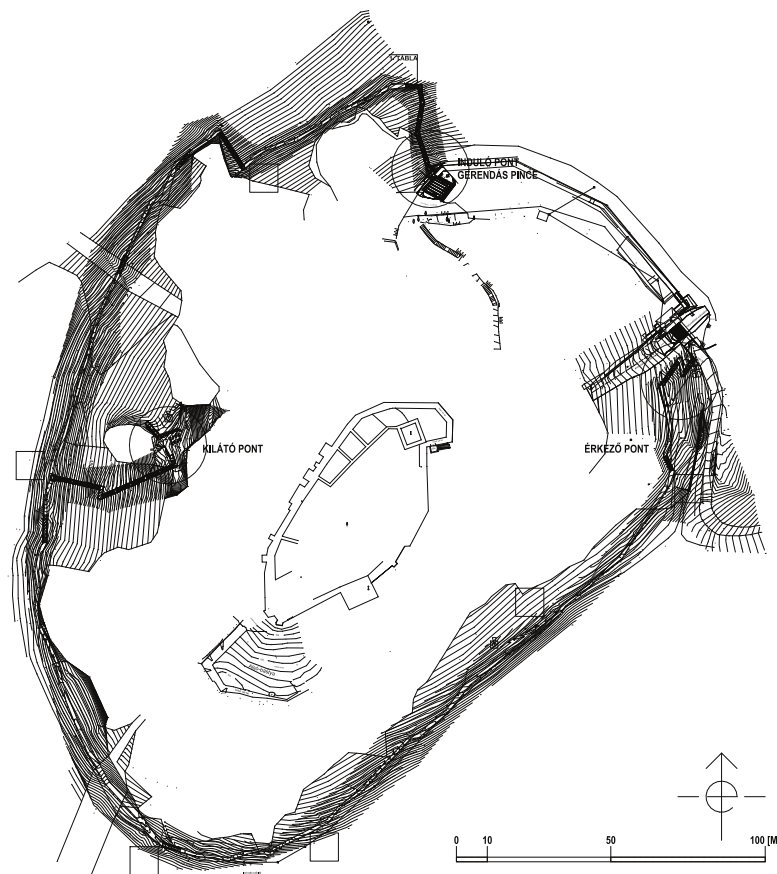

EGY, AZ ANTIK TRADÍCIÓKAT IDÉZŐ TEREPBEJÁRÁS EMLÉKEZETE

avagy archív prelúd a füzéri Várhegy sziklagyep
kerengőjének megvalósulásához

Dr. NYÁRI LÁSZLÓ

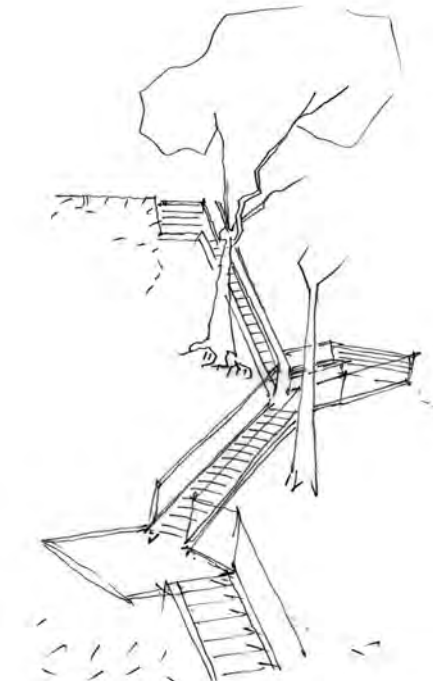
„2010. vénasszonyok nyarán megszólított egy(pár) zempléni feladat, így a térségben is kellett időznöm. Ehhez csatlakozóan kértek meg, hogy Radványi György főépítéssel járjam be a füzéri Várhegyet: régi ösvényeket használva, szinte cserkelve, az érzékeny társulásfoltokat kerülve, de mindenképpen megmutatva azokat a természeti mikrokozmoszokat, amelyek kapcsán Áprily Lajos gondolatainak üzenete az „Ámulni még” soraiban újra megérkezhet a türelmes szemlélőhöz.”

Ekkortájt fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a vár rekonstrukciót tekintve létesüljön a váron kívül egy olyan útvonal, ami az omladék-kutatáshoz, természetvédelmi kezeléshez, illetve a vezetett ökoturisztikai programokhoz egyaránt használható, biztosított és ami a meglévő járt ösvények nyomvonalát befoglaló gyalogos útvonalon létesül.

Már akkor is egy olyan Janus arcú természetvédő világgal éltük mindennapjainkat, ahol úgy vélelmeztek állapotot megvédeni, hogy a természeti, társadalmi és természetgazdálkodási folyamatokat negligálják; ez a helyzet inkább csak az ellentmondásokat generálta. Mert hát a várak körüli ritka, védett növényfajok élőhelyét jelentő sziklagyeppek a várfalak kiomlása miatt mozaikosodtak. A törmeléken a bolygatást jelző lágyszárúak vertek tanyát, melyeket a pionír cserjék, majd az ugyancsak pionír fafajok követtek.

Proaktív gondolkodást követve felmerül ezeknek a felületeknek a megtisztítása, az omladék feltárása, kutatása, elszállítása és a

sziklagyep élőhely rekonstrukciója, a felszabdaltság megszüntetése – a természetvédelmi biológia elveihez igazodóan.

Ezzel szemben egy olyan „fixa idea” állt, ami rezervátumként tekint a tájra, a természeti környezetre, negligálva azt az összetett több évszázados tájgazdálkodást ami a természeti kulturtájak karakterének és esztétikájának megteremtésében cselekvő aktor. A füzéri Vár-hegy sem egy őserdő, hanem a vár létezése okán igazoltan a bronzkor óta lakott terület, a középkorban védelmi okokból tarra vágott hegy, amelynek déli oldala a XIX. századi ábrázolásokon is gyeppel, legelővel. A kopárfásítás a hegyoldal padkázásával és erdészeti csemetekertben nevelt erdei-, feketefenyő és virágos kőris csemeték elültetésével közvetlenül az I. Világháború kitérője előtt történt. Az 1930-as évek erdészeti üzemterveiben még megtalálhatóak azok az egyértelmű gazdálkodási utasítások, amelyek a Vár-hegy természeti értékeinek megőrzését szolgálták.

Radványi György főépítész is beleütközött a „fixa ideák” korhadó palánkjába amikor a problémákat, a várépítés előfeltételeit vizsgálva a Vár-heggyel is foglalkozott. Én akkorra már jó pár botanikai, zoológiai bejárásom és néhány természetvédelmi, környezeti dokumentáción túljutottam: ismertem a Vár-hegyet, a tervezettek kapcsán a modus vivendi kimunkálásában kellett őt segítenem.

Az alsó várból indított terepbejárás Magyarország egyik természeti csodáját (2007) tekintve a társulások, veszélyeztető tényezőik, a természetvédelmi kezelés feladatainak bemutatásával kezdődött. Kettős szorításban olyan szakaszokat mutattam be, amelyeken emberemlékezet óta mozognak helybeliek, turisták, biztonságosan járhatóak. A természeti változatosságot már a Vár-hegy kitettségének változása a társulások eltérő vertikális előfordulása biztosította.

Ebből a valamelyest szakbarbári felütésből tárgult a kép a tájhasználatokra, a térség tájhasználati modelljének bemutatására. Az északi oldal kiálló dácit tömbök, sziklák mentén mozogtunk, majd feljebb vezettem őt az észak-nyugati reneszánsz palotaszárny alá egy sziklaorgonákkal körbetámoogatott kis platóra, ahonnan északra, a Milic-tömbjének irányába is megnyílt a panoráma: látszottak a felső legelők, a különböző kultúr állapotú nadrágszárnyparcellák, a középkori Szőlő-hegy, és néhány más jellegzetes bérc. Mind a körülöttünk levő társulások közötti átmenetek jól bemutatathatóak, mind pedig a tájhasználatok, ma már az északi oldalon ez a leágazás szabadtéri tanterem.

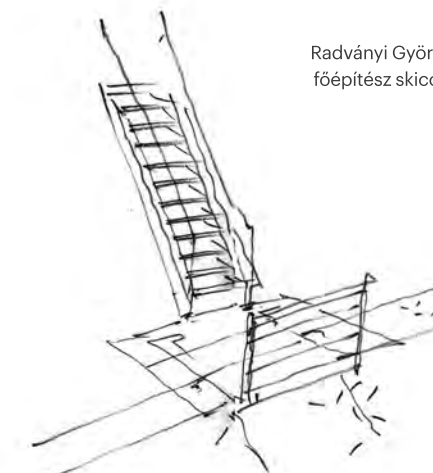
A nyugati és déli oldalon is megálló tervezését kívánta, mind a természeti környezet, a Hegyközi-medence látványa, mind pedig a várra és a sziklafalakra is megnyíló változatos panoráma okán. Bejárásunk az alsó vár bejáratánál végződött, ahol már a kőfolyások, falomladékok, elcserjésedett cserkészutak ismeretében is alternatívákban gondolkodtunk.

Az élővilágvédelmi elvárásoknak meg tudtunk felelni, társulásokat nem veszélyeztettünk, madár költőhelyeket nem zavartunk, holtfát - fatestben élő rovarok élőhelyét - nem bolygattunk. Az engedélyezési eljárásba egy tokaji civil szervezet -véltetően aktuálpolitikai megfontolásokból - ügyfélként felvette, hogy a tervezett beruházás nem egyeztethető össze a természetvédelmi célokkal. Álláspontjuk szerint néhány védett csigafaj esetében azok mikromigrációs aktivitása megzavarásra kerülhet. A puhatestűek és kételtűek preferált élőhelyei a Vár-hegy esetében a nyirkos kőgörgötes részek.

Ezek azok a szakaszok, ahol a sétány csúszásmentes felületű, tűzihorganyzott rácspadlóval fedett kiemelt járófelülettel épült meg. Az erősen lejtős terep nagy szintváltásait ugyancsak csúszásmentes felületű, tűzihorganyzott rácsfokokkal szerkesztett lépcsőkarok hidalják át. A szerkezet talplemez tuskéit a talajba, sziklába ütötték, rögzítették. Mind a lépcsőkarokat, mint a járófelületeket korlát

Radványi György
főépítész skiccei

biztosítja. A lépcsők és a cserkészutak vagy kiemelt járóvonalak kereszteződésénél lejtőoldali korláttal védett forduló pihenők alakultak ki. A nyomvonal legjelentősebb része továbbra is a lejtő rétegvonalaira illesztett cserkészút maradt, egyes szakaszain a lejtő oldalon szárazon rakott helyi természetes támasztószegéllyel. Korlát védi a cserkészutak felét is.

Mind az építés, mind a működtetés folyamata szabályokkal, kompenzációs intézkedésekkel determinált. A 20 főben maximált csoport látogatása vezetővel lehetséges, a napi csoportszám limitált. A kiemelt helyszíneket kamerák figyelik. A látkép nem sérült: a horganyzott acélrácsos járófelületek a környezetbe beleolvadnak. Környezeti nevelés szempontjából egy új perspektíva teremtődött, míg természetvédelmi kezelés és örökségvédelmi kutatás szempontjából új infrastruktúra.

Még 2019. kora tavaszán a sziklagyep kerengő kapcsán Radványi György kért tőlem egy kivonatolást, amely bemutatja a Vár-hegy természeti értékeit, kitekint a községhatár területhasználataira, látványelemeket tekintve az Északi-Hegyköz vidékének táji értékeire és ezt egy tájhasználat-történeti keretbe helyezi.

Az új feladatot néhány nappal e sorok írása előtt szignálták ki részemre, egy olyan beszámoló összeállítására, amely jó kivonatát adja az elvégzett ökológiai hatásbecslésnek illetőleg az elkészült tervnek. A feladatot – egy évtized távlatából – közös kora őszi terepbejárásunkra és az azt követő nehezített tervezési és engedélyeztetési folyamat emlékezetére fűztem fel.

„Számos hazai, európai, vagy a nagyvilágból előhívható példa sorakoztatható fel látogatóösvények kialakítására, mutatja milyen érzelmi és tudásbeli gyarapodás köszönhető megnyitásuknak, közkinccsé tételüknek. Szemléletformáló hatásuk elvitathatatlan.

A veszély nem az útvonal menti természeti adottságokban, hanem a „nem ismeretek”-ben rejlik. Az értékek védelmében a legfontosabb a tanítás, a megismertetés, amihez viselkedésformák és normák megismertetése is hozzátartozik, a füzéri sziklagyep látogató ösvényen szakszerű vezetéssel tervezett környezetnevelés, ismeretterjesztés épp ezt célozza.” – Radványi György építészeti műleírásából idézett gondolatok.

Radványi György terve megvalósult, a sziklagyep-sétány a füzéri Vár-hegyet körbe ölelve összetett célokat szolgál. A távlatokat tekintve legfontosabb szerepét ma már az ökoturisztikai szemléletformálásban látjuk: amíg a látogató megteszi a kört a vár körül mind a táji, mind a természeti értékek befogadását megtapasztalja, ahogy a görög iskolák oszlopcsarnokában körbejártak és tanultak egykoron. Nem érzem erőltetettnek a hasonlatot: amikor azon a késő szeptemberi kora estén lejtöttünk a hegyről, már pontosan tudtuk, hogy mit akarunk, és teljesen biztosak voltunk benne, hogy azt végig fogjuk csinálni.